

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยจะเกิดปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเงิน ซึ่งทำให้บริษัทหลาย ๆ บริษัทต้องทำการปิดตัวลง หรือควมรวมกิจการกันเป็นจำนวนมาก และยังมีผลกระทบต่อไปยังระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ อีกด้วย ทำให้ประเทศไทยต้องขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) โดยที่ปัญหาส่วนใหญ่ที่มักจะกล่าวถึงกันเป็นส่วนมากก็จะเป็นเรื่องของ คุณภาพของงบการเงินที่ไม่ได้คุณภาพ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าไม่เป็นไปตามทิศทางเดียวกัน และยังทำให้ผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาตหลาย ๆ คนต้องถูกเพิกถอน หรือถูกพักใบอนุญาต เพราะว่ารับรองงบการเงิน ไม่ได้คุณภาพ หรือรับรองงบที่มีการตกแต่งกำไร (Creative Accounting) และด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้เป็นสาเหตุที่ทำให้กองทุนระหว่างประเทศ ได้ตั้งเงื่อนไขให้ประเทศไทยปรับปรุงนโยบายการเปิดเผยข้อมูลให้โปร่งใสขึ้น โดยถือตามมาตรฐานการบัญชีของคณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ และแม่บทการบัญชี (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, 1989) จึงทำให้ประเทศไทยต้องมีการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีครั้งยิ่งใหญ่ และยังได้มีการกำหนดกรอบแนวความคิดทางการบัญชีขึ้นมาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ที่รู้จักกันในนามของ แม่บทการบัญชี โดยได้มีการเริ่มใช้เป็นครั้งแรกในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแม่บทการบัญชีมีการกำหนดถึงคุณภาพของงบการเงินไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งยังมีการกำหนดแนวทางของการรับรู้รายการ การเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน และการให้คำนิยามศัพท์ทางการบัญชีไว้ให้อย่างชัดเจน

หากจะมองย้อนกลับไปถึงงบการเงินก่อนที่จะมีการนำแม่บทการบัญชีมาใช้นั้น แนวความคิดเกี่ยวกับงบการเงินจะมุ่งเน้นไปที่หลักการจับคู่รายได้กับค่าใช้จ่าย (Matching Approach) คือกิจการจะรับรู้รายได้และค่าใช้จ่าย ตามเกณฑ์คงค้างเพื่อแสดงผลการดำเนินงานของกิจการในงวดหน้าตามเกณฑ์การรับรู้ โดยไม่คำนึงถึงตัวเงินสด กิจการจะรับรู้ค่าใช้จ่าย ในงบกำไรขาดทุน โดยใช้เกณฑ์ความเกี่ยวข้องโดยตรงระหว่างต้นทุนที่เกิดขึ้นกับรายได้ที่มาจากรายการเดียวกัน พอมีการใช้แม่บทก็จะมีแนวความคิดเกี่ยวกับงบการเงินเปลี่ยนไป โดยมุ่งเน้นไปในด้านของหลักการด้านแนวคิดของงบดุล (Balance Sheet Approach) ซึ่งจะมองถึงความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ว่ารายการนั้นจะเกิดประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคต ซึ่งมีการนำเสนอประเด็นต่าง ๆ คือ วัตถุประสงค์ของแม่บทการบัญชีและผู้ใช้รายงานการเงิน ลักษณะเชิงคุณภาพของ

งบการเงิน คุณสมบัติที่ทำให้ข้อมูลในงบการเงินมีประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน องค์ประกอบของงบการเงิน การวัดมูลค่าและการรับรู้รายการแนวความคิดเกี่ยวกับทุน การรักษาระดับทุนและการวัดผลกำไร

แม้บทการบัญชีจะมุ่งเน้นที่ ลักษณะเชิงคุณภาพของงบการเงิน และการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน คุณสมบัติที่ทำให้ข้อมูลในงบการเงินมีประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน เนื่องจากในช่วงปีก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์วิกฤตการณ์ทางการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปี พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2539 จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ากำไรของบริษัทต่าง ๆ นั้นมีสูงมาก ทำให้ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มีความตึงเครียดอย่างมาก เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ สาเหตุที่สำคัญหนึ่งถูกมองว่ามาจากการบิดเบือนข้อมูลทางการเงิน การตกแต่งรายการทางการเงินบัญชี โดยทำการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินให้มีกำไรสูง เพื่อที่จะทำให้ราคาหุ้นของบริษัทนั้นจะได้มีราคาสูงขึ้นตามไปด้วย และเมื่อฟองสบู่แตก ทำให้เศรษฐกิจของประเทศล้ม นักบัญชีและผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาตถูกมองว่าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น เพราะนักบัญชีเป็นผู้จัดทำงบการเงินทั้งหมด แต่ว่างบการเงินนั้นเป็นงบการเงินที่ไม่มีคุณภาพ รวมถึงความไม่โปร่งใสและความไม่เพียงพอในการเปิดเผยข้อมูล ส่วนผู้ตรวจสอบทำการรับรองงบการเงินให้กับงบการเงินที่ไม่มีคุณภาพ ไม่มีการตรวจสอบความถูกต้องของงบการเงิน ซึ่งคนในวงการจะเรียกกันว่ามือปืน เมื่องบการเงินไม่มีคุณภาพแล้วข้อมูลทางบัญชียังถูกมองว่าเป็นข้อมูลที่ล้าหลังไม่เป็นปัจจุบัน และยังไม่สามารถใช้พยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคตได้อีกด้วย ซึ่งผู้บริหารส่วนมากมักจะมีความต้องการที่จะใช้งบการเงินบางรายการเพื่อที่จะใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ แต่ข้อมูลทางบัญชีบางรายการไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของผู้บริหาร ได้ทันเวลา จากเหตุผลต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นทำให้เกิดการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีและข้อกำหนด ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากมาย ด้วยความต้องการที่เหมือนกันคือ ต้องการให้มีการพัฒนาข้อมูลทางการเงินบัญชีให้มีความน่าเชื่อถือ ทันต่อเวลา สามารถเข้าใจได้ และมีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจได้ เพื่อให้งบการเงินมีคุณภาพสูงขึ้น และเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ เพื่อสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งบการเงินให้มากที่สุด

งบการเงินจะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ งบดุล งบกำไรขาดทุน งบแสดงส่วนของผู้ถือหุ้น งบกระแสเงินสด หมายเหตุประกอบงบการเงิน โดยทุกงบนั้นมีความสำคัญเท่าเทียมกัน แต่นักลงทุนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับงบกำไรขาดทุนมากที่สุด (Lev, 1989) เพราะจะทำให้ นักลงทุนสามารถที่จะนำตัวเลขในงบนั้นมาใช้ในการตัดสินใจลงทุนกับบริษัทนั้น แต่หากตัวเลขที่แสดงในงบกำไรขาดทุนไม่มีคุณภาพ คือไม่มีความน่าเชื่อถือ ก็อาจจะทำให้นักลงทุนนั้นตัดสินใจผิดพลาดได้ หรือผู้บริหารอาจจะมีการใช้ข้อมูลเพื่อวิเคราะห์วางแผนการทำงานในอนาคตมีความผิดพลาดและคลาดเคลื่อนได้เช่นกัน

แม่บทการบัญชียังช่วยให้สาธยายจนเข้าใจถึงลักษณะ หน้าที่ และข้อจำกัดของข้อมูลทางการเงินและงบการเงิน ทั้งยังใช้เป็นแนวทางให้กับผู้ใช้งบอีกหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีที่จะใช้ในการพัฒนามาตรฐานการบัญชีให้มีความสอดคล้องกับทางปฏิบัติให้มากขึ้น และเพื่อจะใช้ลดจำนวนทางเลือกของวิธีการบันทึกบัญชีให้เหลือน้อยที่สุด และยังเป็นแนวทางสำหรับผู้จัดทำงบการเงินและผู้สอบบัญชี ที่จะ ได้มีแนวทางในการปฏิบัติ หรือการตรวจสอบงบการเงินได้ถูกต้องมากขึ้น สุดท้ายยังสามารถที่จะช่วยให้ผู้ที่ต้องการใช้งบการเงินและผู้สนใจ เข้าใจความหมายของข้อมูลที่แสดงในงบการเงินมากขึ้น ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่าแม่บทการบัญชีจะช่วยให้คุณภาพของการเปิดเผยข้อมูลมีคุณภาพมากขึ้น และมีความโปร่งใสมากยิ่งขึ้น เพราะช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสามารถที่จะเข้าใจงบการเงินของบริษัทต่าง ๆ มากขึ้น

ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้ต้องการที่จะศึกษาถึงคุณภาพของการเปิดเผยข้อมูลในประเทศไทย ก่อนและหลังที่ได้มีการเริ่มใช้แม่บทการบัญชี และการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีปี พ.ศ. 2542 เพื่อให้ผู้ใช้งบทุก ๆ คนได้รับทราบว่าแม่บทการบัญชีนั้นสามารถที่จะช่วยให้คุณภาพของการเปิดเผยข้อมูลของประเทศไทยนั้นมีคุณภาพมากขึ้นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากการที่ได้นำแม่บทการบัญชี และการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีในปี พ.ศ. 2542 ในประเทศไทย เพื่อเป็นกรอบแนวความคิด และช่วยเพิ่มความเป็นสากลให้สำหรับการจัดทำงบการเงิน และสามารถที่จะทำให้คุณภาพของการเปิดเผยข้อมูลของงบการเงินนั้นมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อลดปัญหาของการจัดการกำไรที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการนำแม่บทการบัญชี และการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2542 มาใช้ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดวัตถุประสงค์งานวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาผลกระทบคุณภาพของการเปิดเผยข้อมูล ที่มีต่อการจัดการกำไรในงบการเงินของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการจัดการกำไรที่มีต่อความสามารถของกำไรในการอธิบายราคาหลักทรัพย์ ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมติฐานการวิจัย

จากการที่ได้กล่าวมาในแนวทางการเกิดปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย งานวิจัยฉบับนี้ ต้องการที่จะวิเคราะห์คุณภาพของการเปิดเผยข้อมูล โดยที่จะทำการวิเคราะห์ถึงผลกระทบของคุณภาพของการเปิดเผยข้อมูล ที่จะมีผลกระทบต่อการจัดการกำไรของกิจการ ซึ่งจะเป็นผลต่อเนื่องไปถึงคุณค่าของกำไรของกิจการ ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้นจึงกำหนดสมมติฐานได้ดังนี้

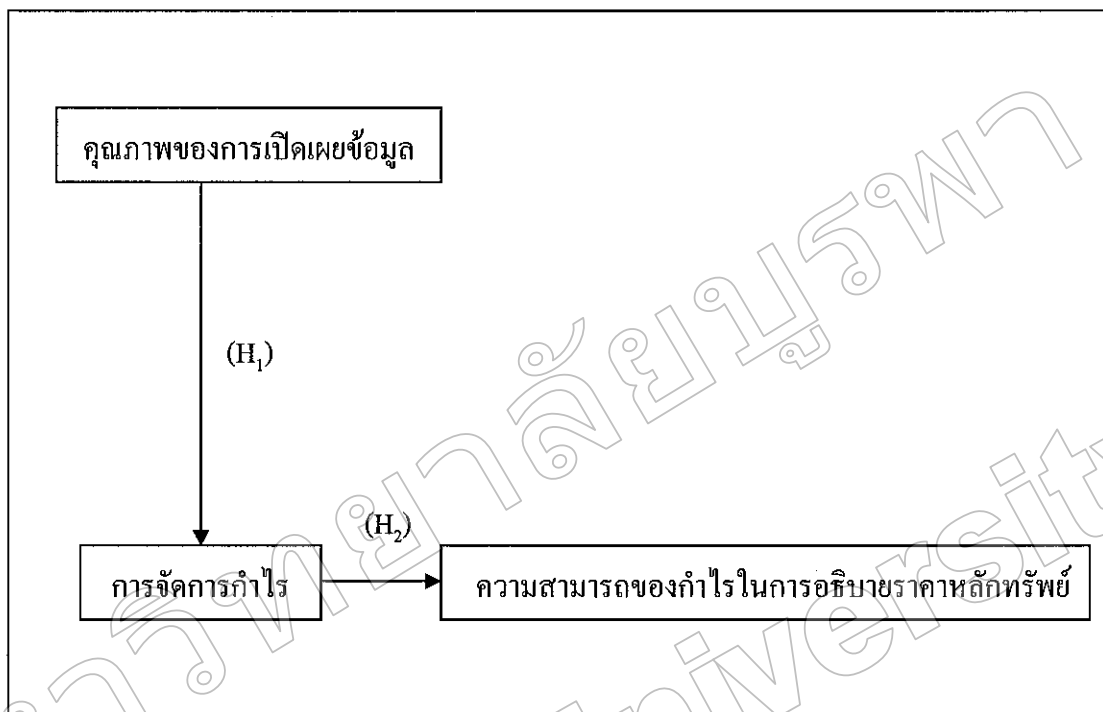
H_1 : ระดับการจัดการกำไรก่อนการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชี ปี พ.ศ. 2542 สูงกว่าระดับการจัดการกำไรหลังการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชี ปี พ.ศ. 2542

เนื่องจากอดีตที่ผ่านมาผู้ใช้งบการเงินมักจะให้ความสนใจกับตัวเลขกำไรของบริษัทเพียงอย่างเดียวโดยไม่สนใจถึงงบการเงินอื่นๆ จึงทำให้มีการจัดการกำไรนั้นมีสูงมาก งบการเงินไม่มีคุณภาพ และขาดความน่าเชื่อถือ และไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพราะว่าทางเลือกของวิธีการบันทึกบัญชีนั้นมีอยู่มากมาย จนทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินขึ้นในปี พ.ศ. 2540 จากเหตุการณ์นี้จึงทำให้เกิดแนวคิดในการพัฒนางบการเงินขึ้น โดยมีการนำแม่บทการบัญชีมาใช้ และมีการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ทำให้มีแนวทางสำหรับการจัดทำงบการเงิน และการนำเสนองบการเงินเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงทำให้งบการเงินมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

H_2 : การจัดการกำไรมีผลกระทบให้ความสามารถของกำไรในการอธิบายราคาหลักทรัพย์ลดลง

จากงานวิจัยในอดีตพบว่าข้อมูลกำไรมีประโยชน์ต่อการกำหนดราคาหลักทรัพย์ เช่น งานวิจัยของ Pimpana Srisawadi, 1996 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลกำไรสุทธิกับอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ในประเทศไทย และ Suchitra Vacharajitipan, 1990 ศึกษาคุณค่าข้อมูลของกำไรสุทธิรายไตรมาส กรณีตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นต้น และถ้าข้อมูลกำไรเป็นข้อมูลที่มีคุณภาพ ความสามารถของกำไรในการอธิบายราคาหลักทรัพย์ก็จะมีคุณภาพมากขึ้น แต่การจัดการกำไรก็ยังคงทำให้ข้อมูลกำไรไม่มีคุณภาพ และขาดความน่าเชื่อถือ ส่งผลให้ประโยชน์ของกำไรในการกำหนดราคาหลักทรัพย์น้อย ดังนั้นถ้าการจัดการกำไรลดลงจะทำให้งบการเงินมีคุณภาพ และการเปิดเผยข้อมูลที่มากขึ้นจะทำให้แนวโน้มในการจัดการกำไรผ่านรายการพึงรับพึงจ่ายที่เกิดจากดุลยพินิจลดลง (Lobo และ Zhou, 2001)

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ภาพที่ 1-1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ผู้ที่ต้องการใช้งบการเงินเข้าใจถึงประโยชน์และความสำคัญของงบการเงินมากขึ้น และได้เห็นถึงทิศทางของคุณภาพของการเปิดเผยข้อมูลในอนาคต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจใช้ตัวเลขที่แสดงในงบการเงินได้ดียิ่งขึ้น
2. ทำให้ทราบประโยชน์ของข้อมูลทางการเงินมากขึ้น และอาจจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานกำกับดูแล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เพื่อเป็นแนวทางในการออกข้อกำหนด
3. เป็นหลักฐานว่าการใช้แบบการบัญชีและการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชี ส่งผลให้ลดการจัดการกำไรลงได้หรือไม่ และทำให้มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินในการนำไปใช้กำหนดราคาหลักทรัพย์มากขึ้นหรือไม่

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตงานวิจัยนี้ศึกษาโดยใช้ข้อมูลบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วง ปี พ.ศ. 2539 ปี พ.ศ. 2542 และปี พ.ศ. 2544 ซึ่งจะตัดข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2541 ออก เพราะว่าในช่วงปีดังกล่าวได้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน ทำให้ข้อมูลไม่เหมาะสมที่จะนำมาเปรียบเทียบกับช่วงปี อื่น ๆ โดยเลือกศึกษาทุกกลุ่มอุตสาหกรรม ยกเว้นกลุ่มธุรกิจการเงินเนื่องจากกลุ่มธุรกิจดังกล่าวมีวิธีการปฏิบัติทางบัญชีที่แตกต่างจากกลุ่มธุรกิจอื่น ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดการกำไร หมายถึง การจัดโครงสร้างการรายงานกำไรหรือการจัดโครงสร้างการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต และ/ หรือการตัดสินใจเกี่ยวกับการลงทุนเสียใหม่ด้วยความตั้งใจที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อกำไรตามที่ผู้บริหารต้องการ
2. การจัดการรายการพึงรับพึงจ่าย หมายถึง การปรับเปลี่ยนประมาณการทางบัญชีเพื่อเปลี่ยนกำไรไปสู่ทิศทางของเป้าหมายกำไรที่ผู้บริหารต้องการ
3. รายการพึงรับพึงจ่ายจากการดำเนินงานปกติ หมายถึง รายการที่เกิดตามเงื่อนไขทางธุรกิจ (Business Condition) ซึ่งกิจการไม่สามารถควบคุมได้ และมีความเกี่ยวข้องกับระดับการเจริญเติบโตของยอดขายในอุตสาหกรรม รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสถานะโดยทั่วไปของเศรษฐกิจ
4. รายการพึงรับพึงจ่ายที่เกิดจากดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร หมายถึง รายการซึ่งถูกควบคุมจากกิจการ และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการควบคุมของฝ่ายบริหาร